

Mateusz Przanowski OP

Institut Tomistyczny, Warszawa

NAZWY JEDNOSTKOWOŚCI W *QUAESTIO
DISPUTATA DE UNIONE VERBI INCARNATI*
ŚW. TOMASZA Z AKWINU.
UWAGI TRANSLATORSKIE

Zadaniem sprawiającym zawsze dużo kłopotów tłumaczom tekstów średnio-wiecznych jest adekwatne oddanie nazw oznaczających różne aspekty jednostkowości¹. Nazw tych jest bowiem wiele i mają subtelne odcienie znaczeniowe, których właściwe odzwierciedlenie w tłumaczeniu okazuje się niekiedy — na przykład we fragmentach chrystologicznych i trynitologicznych — kluczowe. Postanowiłem więc, biorąc za wzorzec późne dziełko Akwinaty *Quaestio disputata De unione Verbi incarnati*, w tym artykule zając się łacińskimi terminami oznaczającymi jednostkowość bytów i terminami, za których pomocą zostały oddane w polskich przekładach. W tej kwestii dyskutowanej Tomasz zajmuje się różnymi problemami z dziedziny chrystologii, wśród których na pierwszy plan wysuwa się temat jedności istniejącego w dwóch naturach wcielonego Syna Bożego. Nie dziwi więc, że właśnie w tym tekście łacińskie terminy oznaczające jednostkowość występują w dużym zagęszczeniu, a ich znaczenie dookreśla Akwinata stosunkowo precyzyjnie. Trudno więc znaleźć wśród dzieł św. Tomasza inne, które stwarzałyby dogodniejsze warunki do wydobycia łacińskich wyrażen oznaczających jednostkowość i wypracowania ich polskich tłumaczeń².

¹ Pozwalam sobie ofiarować ten artykuł Panu Prof. Zenonowi Kałuży w dowód najwyższego szacunku dla Jego naukowego dorobku i ogromu pracy włożonej w redagowanie *Przeglądu Tomistycznego*.

² Będę odnosił się również do innych dzieł św. Tomasza, jednak tylko wtedy, gdy podane tam charakterystyki znaczeń terminów jednostkowości wnoszą coś istotnego do omawianego zagadnienia.

Artykuł ten nie został zatem pomyślany jako wprowadzenie do metafizyki i teologii jednostkowości u św. Tomasza, ale jako użyteczny, mam nadzieję, przegląd łacińskich terminów, zawierający również ocenę trafności wyboru ich polskich tłumaczeń. Zgodnie z tym założeniem przedstawię tylko bardzo ogólną charakterystykę znaczeń łacińskich terminów, koncentrując uwagę jedynie na tych elementach znaczeń wyrażeni oryginalnych, które powinny mieć wpływ na dobór takich a nie innych polskich tłumaczeń.

I. PRZEGLĄD NAZW ŁACIŃSKICH

W *De unione* pojawiają się następujące nazwy oznaczające to, co jednostkowe w różnych jego aspektach:

-
- (1) *unus, una, unum*
 - (2) *individuum* (inne formy: *individualis; individualiter; individualitas; individualitio; individuus*)
 - (3) *particulare* (inna forma: *particularis*)
 - (4) *singulare* (inne formy: *singularis; singularitas*)
 - (5) *substantia* (inne formy: *substantialis; substantialiter; substantifco*)
 - (6) *subsistentia* (inna forma: *subsisto*)
 - (7) *suppositum* (inna forma: *suppono*)
 - (8) *subiectum*
 - (9) *hypostasis* (inna forma: *hypostatice*)
 - (10) *res naturae*
 - (11) *persona* (inne formy: *personalis; personaliter; personalitas; personatus*).
-

Nazwy (1), (5), (9) i (11) nie sprawiają kłopotów translatorskich i tłumaczy się je odpowiednio: *jeden, jedna, jedno; substancja; hipostaza* i *osoba*. Pozostaje więc przyjrzeć się pozostałym. Zanim przejdę do krótkiego scharakteryzowania ich znaczeń, chciałbym — opierając się na dwóch Tomaszowych klasyfikacjach — uporządkować je według określonych zasad. W *De unione* znajduje się taka precyzyjna klasyfikacja (a. 2, corp.)³, która zawiera dwie zasady porządkujące:

³Odniesienia do *De unione* podaję w tekście głównym, odniesienia do innych dzieł Akwinaty w przypisach.

1. *Prima impositio* — *secunda impositio*.
2. Sama kategoria substancji — wszystkie kategorie (substancja i przypadłości) — części substancji⁴.

Pierwsza z zasad odwołuje się do pierwotniejszego wobec *impositio* rozróżnienia na *res* i *intentio individualitatis*⁵. Nazwy związane z *prima impositio* oznaczają więc same rzeczy (*significant res ipsas*), zaś nazwy związane z *secunda impositio* oznaczają *intentio individualitatis*. W wyniku zastosowania tych dwóch porządkujących zasad można następująco pogrupować nazwy tego, co jednostkowe:

	<i>ipsa res</i> (<i>prima impositio</i>)	<i>intentio individualitatis</i> (<i>secunda impositio</i>)
Tylko kategoria substancji	<i>hypostasis</i> <i>persona</i> <i>res naturae</i>	<i>suppositum</i>
Wszystkie kategorie (także substancja)		<i>individuum</i> ⁶ <i>particulare</i> <i>singulare</i>
Części substancji		<i>individuum</i> <i>particulare</i> <i>singulare</i>

⁴ Analogiczną klasyfikację można znaleźć w *Super III Sent.*, d. 6, q. 1, a. 1, qcl. 1, corp. Różnica między nią a zawartą w *De unione* jest taka, że w pierwszej punktem wyjścia jest stosunek *particulare* do *natura communis* i *proprietates*.

⁵ Czym jest *intentio individualitatis* czy też *intentio singularitatis*? Piotr Lichacz scharakteryzował znaczenie tych wyrażen następująco (*intentio* tłumaczmy jako „pojęcie” z braku lepszych polskich terminów): „Pojęcie jednostkowości ma dla Tomasza status pojęcia logicznego, czyli należy do grupy pojęć wtórnych (*secunda intellecta*), które intelekt ludzki tworzy, rozważając owoce własnej aktywności — inaczej mówiąc, które ludzki intelekt tworzy, reflektując nad powstałymi w umyśle pojęciami i relacjami pomiędzy nimi [...] Można więc powiedzieć, że pojęcia logiczne to zrozumiane w pewien sposób pojęcia lub, inaczej mówiąc, pojęcia ujęte w specyficznej ogólności — albo jeszcze inaczej: pojęcia logiczne wyrażają specyficzny sposób istnienia danej natury ujętej w pojęciu [...] Podobnie jak ludzki intelekt może ująć, czym jest jedność lub pojedynczość na sposób ogólny, tak może przypisać ujętej istocie rzeczy cechę jednostkowości. Wówczas istniejącemu w intelekcie pojęciu poznawanej rzeczy, która istnieje poza duszą na sposób jednostkowy, intelekt może przypisać charakter jednostkowości (*intentio singularitatis*), zawężając zakres tego pojęcia do specyficznego sposobu istnienia jednostki” („Wprowadzenie do artykułu 2 *Co to jest osoba*”, w: TOMASZ z AKWINU, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, t. V, red. P. Lichacz, M. Paluch, W. Zega, Kęty – Warszawa: Wydawnictwo Marek Derewiecki – Instytut Tomistyczny, 2011, s. 39–40),

⁶ W *De unione* mowa jest wprost tylko o nazwie *individuum* jako nazwie pojęcia logicznego. Skądinąd wiemy, że również nazwy *singulare* i *particulare* należą do grupy nazw pojęć logicznych. Zob. *Super I Sent.*, d. 25, q. 1, a. 1, corp.

Zauważmy dwie rzeczy:

1. Nazwami oznaczającymi najszerszy zakres rzeczy jednostkowych są *singulare, individuum* i *particulare*. Oznaczają one bowiem jednostkowe substancje, jednostkowe przypadłości i jednostkowe części substancji.
2. Najbardziej fundamentalną zasadą tej kategoryzacji jest rodzaj odniesienia znaczenia nazwy jednostkowości do znaczenia nazwy *substantia*. Właściwością bowiem substancji jest: „ut per se et in se subsistat” (a. 2, corp.). Już nie z *De unione*, ale z *Summa theologiae* dowiadujemy się więc, że jakkolwiek *universale* i *particulare* spotyka się we wszystkich kategoriach, to jednak substancja jest *individuum* w wyróżnionym sensie⁷. Substancja bowiem jednostkuje się (*individuatur*) przez siebie samą (*per seipsam*), przypadłości zaś *per subiectum*, którym jest właśnie substancja⁸. Jednostkowość wszystkiego, co nie jest substancją, będzie więc jednostkowością w jakimś sensie pochodną. Dlatego, aby to podkreślić, substancji nadaje się nazwy: *hypostasis* i *prima substantia*⁹. Pojęcie substancji jest więc najbardziej dogodnym punktem wyjścia do uchwycenia charakterystycznych cech tego, co jednostkowe, a więc tego, co sprawia, że istnieje jako *individuum*. Warto więc zaznaczyć, że wszystkie terminy oznaczające jednostkowość, czy to w *De unione*, czy w innych tekstach Akwinaty, wydobywają jakąś cechę substancji, rozumianej jako *substantia prima*. Nie można więc się dziwić, że znaczenia wszystkich terminów jednostkowości pokrywają się z jakimś składnikiem znaczenia terminu *substantia*. We fragmencie *ST*, I, q. 29, a. 2, corp. Tomasz, wychodząc właśnie od terminu *substantia*, charakteryzuje znaczenie najważniejszych nazw jednostkowości:

- *substantia*
 - *quidditas rei (usia/essentia)*¹⁰
 - *subiectum/suppositum quod subsistit in generes substantiae*¹¹
 - *intentio*
 - *suppositum*¹²

⁷Zob. *ST*, I, q. 29, a. 1, corp.

⁸Zob. *ST*, I, q. 29, a. 1, corp.; *DP*, q. 9, a. 2, corp.

⁹Zob. *ST*, I, q. 29, a. 1, corp.; *DP*, q. 9, a. 2, corp.

¹⁰„Uno modo dicitur substantia *quidditas rei*, quam significat definitio, secundum quod dicimus quod *definitio significat substantiam rei*, quam quidem substantiam Graeci *usiam* vocant, quod nos *essentiam* dicere possumus”.

¹¹„Alio modo dicitur substantia *subiectum vel suppositum quod subsistit in genere substantiae*”.

¹²„Et hoc quidem, communiter accipiendo, nominari potest et nomine significante *intentionem*: et sic dicitur *suppositum*”.

– res		persona ¹⁶
– res naturae ¹³		
– subsistentia ¹⁴		
– hypostasis ¹⁵		

Powróć do analizy znaczeń nazw jednostkowości występujących w *De unione*:

Ad (2), *individuum*. Jest nazwą oznaczającą *intentio* tego, co jednostkowe, a co zawiera się we wszystkich kategoriach i jest nazwą części substancji (a. 2, corp.)¹⁷. Nie znajdujemy w *De unione* jasnego określenia znaczenia nazwy *individuum*. Potwierdza się jednak to, o czym gdzie indziej pisze Akwinata, że *individuum* oznacza byt niepodzielony w sobie (*in se indistinctum*) i oddzielony od innych (*ab aliis distinctum*)¹⁸, który charakteryzuje nieprzekazywalność (*incommunicabilitas*)¹⁹, czyli niezdolność do istnienia w wielu bytach (w przeciwieństwie na przykład do *essentia*)²⁰. Najczęściej jednak w *De unione* zajmuje Tomasz stosunek *individuum* do *natura* i dlatego nazwą *individuum* oznacza się przede wszystkim byt, w którym istnieje coś oprócz natury. Dlatego jest możliwe, by *individuum* w kategorii substancji (a. 2, arg. 14) było *suppositum* dwóch natur (a. 2, ad 6)²¹.

Ad (3), *particulare*. Jest nazwą oznaczającą *intentio individualitatis* tego, co zawiera się we wszystkich kategoriach i jest nazwą części substancji. Kluczowe dla zrozumienia aspektu jednostkowości, którą nazwa ta wydobywa, jest przeciwstawienie *particulare/particularis* — *universale/universalis*²². *Particulare* jest więc najczęściej czymś, co można intelektualnie uchwycić w przeciwstawieniu do *universale*. Podobnie, *particularis* można rozumieć w przeciwstawieniu do

¹³ „Secundum vero quod supponitur alicui naturae communi, sic dicitur *res naturae*; sicut *hic homo* est *res naturae humanae*”.

¹⁴ „Secundum enim quod per se existit et non in alio, vocatur *subsistentia*: illa enim subsistere dicimus, quae non in alio, sed in se existunt”.

¹⁵ „Secundum vero quod supponitur accidentibus, dicitur *hypostasis* vel *substantia*”.

¹⁶ „Quod autem haec tria nomina significant communiter in toto genere substantiarum, hoc nomen *persona* significat in genere rationalium substantiarum”.

¹⁷ Zob. także *ST*, III, q. 2, a. 2, ad 3.

¹⁸ Zob. *ST*, I, q. 29, a. 4, corp.

¹⁹ Zob. *ST*, I, q. 29, a. 3, ad 4.

²⁰ „Est enim de ratione individui quod non possit in pluribus esse” (*ST*, III, q. 77, a. 2, corp.).

²¹ Formy pokrewne nazwy *individuum* służą również do dookreślenia znaczeń innych nazw, na przykład *materia individualis* (a. 1, corp.) czy *individua substantia* (a. 1, corp.; a. 2, corp.), którą są *suppositum* i *hypostasis* (a. 2, arg. 6; a. 2, corp.).

²² Zob. *ST*, I, q. 65, a. 1, ad 2.

communis, na przykład *natura communis* czy *bonum communis*²³, i jako coś jednostkowego, co nie podlega dalszemu podziałowi materialnemu i formalnemu w odniesieniu do gatunku²⁴. Tak też w *De unione* wyrażenie *substantia particularis* zostaje przeciwstawione wyrażeniu *substantia universalis* (a. 2, arg. 3; a. 2, corp.). Inne zastosowania tego terminu to: *particulare* jako kres rodzenia (a. 2, arg. 16) i *aliquid particulare* jako to, co samo z siebie jest nieprzekazywalne (a. 2, arg. 9).

Ad (4), *singulare*. Jest nazwą oznaczającą *intentio* tego, co zawiera się we wszystkich kategoriach, i nazwą części substancji. Nie znajdziemy w *De unione* dokładniejszej charakterystyki znaczenia tej nazwy, podobnej do tych, które zawarte są w innych dziełach²⁵. Pojawia się ona głównie jako dookreślenie innych: substancja ma swoją *singularitas* (a. 1, arg. 13 i corp.); człowiek ma własną *singularitas*, którą jest *personalitas* (a. 1, corp.); nazwa „człowiek” oznacza *suppositum humanitatis*, o ile człowieczeństwo jest określone w swoim *singularitas* (a. 3, ad 5). *Singularis* pojawia się również w znaczeniu „unikatowy”, „wyjątkowy” (a. 1, corp.; a. 3, corp.) oraz w scholastycznym adagium *actiones singularium sunt* (a. 1, arg. 16).

Podsumujmy. Nazwy *individuum*, *particulare* i *singulare* oznaczają *intentio* jednostkowości ujętej najogólniej, obejmują bowiem swoim znaczeniem jednostkowość we wszystkich kategoriach i jednostkowość części substancji. Spośród tych trzech nazw nazwa *individuum* występuje w *De unione* najczęściej i oznacza jednostkowość rzeczy w sposób najbardziej niesprecyzowany, wyjściowy do dalszych uszczegółowień (a. 2, corp.)²⁶. Generalnie rzecz ujmując, te trzy terminy są używane zamiennie na niesprecyzowane oznaczenie czegoś jednostkowego, bardzo rzadko (jednak nie w *De unione*) Akwinata stara się rozróżnić znaczenie tych nazw pod kątem różnych aspektów oznaczanej jednostkowości²⁷. Jakkolwiek również *individuum* i *singulare* są w dziełach Akwinaty przeciwstawiane *universale*, to jednak — co naturalne z językowego punktu widzenia — najchętniej stosuje on przeciwstawienie *particulare/particularis* — *universale/universalis*

²³Zob. *Super I Sent.*, d. 23, q. 1, a. 2, ad 4: „Particulare dicitur eo quod particulatur in ipso natura communis, cuius partem accipit secundum virtutem qua potest esse in pluribus, quamvis accipiat totam rationem eius”; *Super III Sent.*, d. 6, q. 1, a. 1, qcl. 1, corp. Również w przeciwstawieniu do *bonum communis*: „Sub bono autem communi multa particularia bona continetur” (*ST*, I–II, q. 10, a. 1, ad 3).

²⁴Zob. *In I Metaph.*, l. 10 (nr 2123).

²⁵Zob. *In I Periberm.*, l. 10 (nr 121); *ST*, I, q. 13, a. 9, corp.: „Singularis, ex hoc ipso quod est singularis, est divisum ab omnibus aliis”.

²⁶Inaczej jest w *Super III Sent.*, d. 6, q. 1, a. 1, qcl. 1, corp., gdzie rolę tę odgrywa *particulare*.

²⁷„[...] individuum in quantum est indivisum in se, singularis vero in quantum est divisum ab aliis, unde singularis est idem quod divisum” (*Super III Sent.*, d. 6, q. 1, a. 1, qcl. 1, corp.; zob. także *ST*, I, q. 13, a. 9, corp.).

(również *generalis*). Warto dodać, że *particularis* często jest przeciwstawiane *communis*²⁸. Z kolei przymiotnik *singularis* powinien być raczej przeciwstawiony *pluralis*, nie zaś *universalis*, chociaż w metafizyce Tomasza jest również przeciwstawiany *communis* i *universalis*²⁹.

Przejdę do omówienia znaczeń pozostałych nazw:

Ad (6), *subsistentia*. W *De unione* nazwa ta występuje tylko dwa razy i to w cytacie z akt starożytnego soboru (a. 2, corp.). Bardzo często pojawia się w formie czasownikowej *subsisto*, pierwotnej, jak uważa Tomasz, w stosunku do nazwy *subsistentia*³⁰. Podobnie jak w innych dziełach, czasownik *subsisto* oznacza w *De unione* „istnieć na sposób substancji”, ale przede wszystkim w przeciwstawieniu: „istnieć *per se et in se*” wobec „istnieć *in alio*”. To, co istnieje *per se et in se*, a więc „przez się i w sobie”, może być nazwane *subsistentia*, w przeciwieństwie do tego, co istnieje *in alio*, a więc „w innym” (a. 1, corp; a. 2, corp.)³¹.

Ad (7), *suppositum*. Nazwa ta występuje w *De unione* bardzo często. Jest nazwą oznaczającą *intentio* tego, co należy tylko do kategorii substancji. *Suppositum* jest więc *substantia individua* (a. 2, arg. 6 i corp.), czyli czymś, co *per se subsistit* (a. 1, corp.; a. 2, ad 14; a. 3, arg. 11; a. 2, ad 17)³². O substancji mówi się bowiem na dwa sposoby, właśnie jako o *suppositum*, czego nie orzeka się o czymś innym, oraz jako o naturze gatunkowej, a więc czymś, co orzeka się o *suppositum* (a. 3, corp.). Słowem, do spełnienia kryteriów bycia *suppositum* wymagane jest, by coś było *particulare* w kategorii substancji (a. 2, ad 3), a więc by było odrębne od innych (a. 5, arg. 6), dopełnione (*perfectum*), *in se subsistens* (a. 2, ad 3) i o czym orzekałoby się *esse* w sposób właściwy (a. 1, arg. 10; a. 4, corp.).

Kluczowy tekst potrzebny do ustalenia jednego z elementów znaczenia nazwy *suppositum* jest następujący: „We wszystkich bytach, w których *suppositum* ma coś poza naturą gatunkową, przypadłością lub naturą jednostkową (*natura individualis*), konieczne jest, by *suppositum* różniło się od natury” (a. 1, arg. 4;

²⁸ Zob. *ST*, I–II, q. 10, a. 1, ad 3.

²⁹ Zob. *In I Periberm.*, l. 10 (nr 119).

³⁰ „[...] a *subsistendo* dicuntur *subsistentiae*, sicut a *substando* *substantiae* vel *hypostases*” (*ST*, I, q. 29, a. 2, sed contra 1); „*Substantia* dicitur, inquantum subest *accidenti* vel *naturae communi*; *subsistere* vero dicitur aliquid inquantum est sub *esse suo*, non quod habeat *esse* in *alio* sicut in *subiecto*” (*Super I Sent.*, d. 23, q. 1, a. 1, ad 3).

³¹ Zob. *Super I Sent.*, d. 23, q. 1, a. 1, corp.

³² Zob. *ST*, I, q. 29, a. 2, corp.: „*Alio modo* dicitur *substantia subiectum* vel *suppositum*, quod *subsistit in genere substantiae*. Et hoc quidem, communiter accipiendo, nominari potest et nomine *significante intentionem*: et sic dicitur *suppositum*”; *Quodl.* II, q. 2, a. 4, corp.: „*Suppositum* autem est *singulare in genere substance*, quod dicitur *ypostasis* uel *substantia prima*”.

zob. też a. 2, arg. 18)³³. *Suppositum* jest więc nie tylko konstytuowane przez naturę gatunkową, ale nadto ma coś oprócz niej (a. 1, ad 11). Jeśli zaś jakiś byt nie jest jedynie istotą gatunkową i ma coś oprócz natury gatunkowej — przypadłość lub materię jednostkową (*materia individualis*) — wtedy *suppositum* nie jest całkowicie tożsame z naturą, lecz odnosi się do natury jako coś dodatkowego (a. 1, corp.). Z tej racji jedynie w bytach prostych *suppositum* i natura są tym samym (a. 1, arg. 2). W tym znaczeniu *suppositum* jest rozumiane w zgodzie z etymologią tego słowa: *Suppositum dicitur quasi sub alio positum*³⁴.

Obok wspomnianych fragmentów, w których *suppositum* przedstawia się jako odróżnialną od natury podstawę jej istnienia, jest w *De unione* jeden bardzo ważny tekst, w którym Akwinata pisze, że gdy orzeka się o czymś jako o *suppositum*, wtedy *suppositum* orzeka się o tym „na sposób całości” — *per modum totius*, naturę zaś „na sposób części formalnej” — *per modum partis formalis* (a. 3, corp.; a. 1, arg. 15)³⁵. *Suppositum* zawiera więc naturę, ale nie odwrotnie (a. 2, ad 11; a. 1, arg. 12; a. 2, arg. 5). Przykładem może być ten oto człowiek, o którym mówi się, że jest *suppositum* w tym sensie, że istnieje jako złożenie duszy i ciała, a więc jako całość (a. 2, arg. 12, 13, 17 i 18)³⁶. *Suppositum* jest również rozumiane jako całość w stwierdzeniu, że działanie danego bytu należy do *suppositum* (a. 1, ad 16; a. 5, arg. 5; a. 5, arg. 8 i arg. 13; a. 1, arg. 16), i w przekonaniu, że powstanie *suppositum* jest celem rodzenia (a. 2, arg. 16 i ad 16).

Ad (8), *subiectum*. Nazwa ta oznacza to, w czym tkwią przypadłości (a. 3, sed contra 4, a. 3, ad 5), formy przypadłościowe (a. 3, corp.)³⁷. *Subiectum* oznacza

³³ „Hoc vero nomen *suppositum* est nomen secundae impositionis, significans ipsam habitudinem particularis ad naturam communem, inquantum subsistit in ea” (*Super III Sent.*, d. 6, q. 1, a. 1, qcl. 1, corp.).

³⁴ *Super III Sent.*, d. 6, q. 1, a. 1, qcl. 1, ad 3.

³⁵ Dokładniej pisze o tym Akwinata w *Summa theologiae*: „Et ideo in talibus etiam secundum rem differt natura et suppositum, non quasi omnino aliqua separata: sed quia in supposito includitur ipsa natura speciei, et superadduntur quaedam alia quae sunt praeter rationem speciei. Unde suppositum significatur ut totum, habens naturam sicut partem formalem et perfectivam sui. Et propter hoc in compositis ex materia et forma natura non praedicatur de supposito: non enim dicimus quod hic homo sit sua humanitas. Si qua vero res est in qua omnino nihil est aliud praeter rationem speciei vel naturae suae, sicut est in Deo, ibi non est aliud secundum rem suppositum et natura, sed solum secundum rationem intelligendi: quia natura dicitur secundum quod est essentia quaedam; eadem vero dicitur suppositum secundum quod est subsistens” (*ST*, III, q. 2, a. 2, corp.).

³⁶ Zob. *ST*, III, q. 2, a. 3, corp.: „*Hic homo* dicitur esse suppositum: quia scilicet *supponitur* his quae ad hominem pertinent, eorum praedicationem recipiens”.

³⁷ Czyli w znaczeniu nr 2 z czterech występujących w pismach Akwinaty (R.J. DEFERRARI, I. BARRY, I. McGUINNESS, *A lexicon of St. Thomas Aquinas*, Baltimore: CUA Press, 1948, s. 1060–1061): 1. Najbardziej ogólnym: „podległy komus”, „podporządkowany komus”, „podkład”, „coś leżącego na spodzie”, „posiadacz”; 2. Metafizycznym: to, od czego przypadłości są

również to, co powoduje określone działanie (a. 5, corp.). *Subiectum* w znaczeniu logicznym jest tym, o czym coś się orzeka (a. 3, ad 5).

Ad (11), *res naturae*. Gdy *suppositum* jest ujęte wraz z naturą albo w odniesieniu do niej, wtedy jest właśnie oznaczane jako *res naturae* (a. 1, arg. 14)³⁸.

Podsumujmy. Jakkolwiek podobnie jak w innych dziełach w *De unione* terminy *subsistentia* (przede wszystkim w różnych formach czasownika *subsisto*), *suppositum*, *subiectum* są używane przez Akwinatę zamiennie, to jednak każdy z nich ma swój własny odcień znaczeniowy³⁹. Każdy z nich bowiem wydobywa jakiś inny aspekt bytu istniejącego jako substancja:

- Termin *subsistentia* oznacza jednostkę w kategorii substancji widzianą pod kątem właściwego jej sposobu istnienia: nie „w czymś innym” (*in alio*), ale „przez się i w sobie” (*per se et in se*)⁴⁰.
- Termin *suppositum* oznacza jednostkę w kategorii substancji widzianą pod kątem jej jednostkowości (niepodzielność w sobie, oddzielenie od innych itp.). Orzeka się *suppositum* jako jednostkę zawierającą inne bytowe rzeczywistości (natura, przypadłości, materia jednostkowa itp.), a więc orzeka się o czymś, że jest *suppositum* „na sposób całości” (*per modum totius*). Można jednak również twierdzić o czymś, że jest *suppositum*, jako o czymś stanowiącym podstawę dla natury, materii jednostkowej, przypadłości itp.
- Termin *subiectum* oznacza jednostkę w kategorii substancji widzianą pod kątem różnicy substancja — przypadłości. *Subiectum* jest więc jednostkową substancją, w której tkwią określone przypadłości.

zależne w swoim istnieniu; to, w czym są przyjmowane formy; synonim *hypostasis*, *substantia* i *suppositum*, a w bytach cielesnych — synonim *materia*; 3. Logicznym: to, o czym coś się orzeka; 4. Jako przedmiot działania. Zob. także *ST*, I, q. 29, a. 1, corp.: „accidentia individuatur per subiectum, quod est substantia”; *ST*, III, q. 77, a. 2, corp.: „Cum subiectum sit principium individuationis accidentium”.

³⁸ „Hoc enim nomen res naturae est nomen primae impositionis, significans particulare per respectum ad naturam communem” (*Super III Sent.*, d. 6, q. 1, a. 1, qcl. 1, corp.).

³⁹ Termin *res naturae* występuje tylko dwukrotnie i nie odgrywa większej roli w *De unione*.

⁴⁰ Nie do końca można zgodzić się więc z komentarzem Michała Palucha: „*Subsistentia* w tym artykule tłumaczymy jako ‘istnienie samoistne’. Termin ten bywa jednak tłumaczony także bardziej technicznie jako ‘subsystemacja’. *Subsistentia* oznacza sposób istnienia substancji. W odróżnieniu jednak od samego terminu ‘substancja’, który zgodnie z etymologią (*sub-stare* — stać pod) wydobywa aspekt bycia podstawą dla przypadłości, *subsistentia* akcentuje odrębność, ujednostkowanie, niekomunikowalność bytu” (TOMASZ z AKWINU, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, t. I, red. M. Olszewski, M. Paluch, Kęty – Warszawa: Wydawnictwo Marek Derewiecki – Instytut Tomistyczny, 2008, s. 230). Otóż, wydaje się, że termin *subsistentia* nie wydobywa przede wszystkim „odrębności, ujednostkowania, niekomunikowalności bytu”, ale raczej szczególny sposób istnienia jednostki w kategorii substancji, a mianowicie istnienie *per se et in se*.

- Termin *res naturae* oznacza jednostkę w kategorii substancji, rozważaną w odniesieniu do natury, która jest w niej jednostkowa.

2. PRZEGLĄD POLSKICH TŁUMACZEŃ

Wymienię teraz i skomentuję polskie terminy, za pomocą których tłumacze oddają analizowane nazwy łacińskie. Oczywiście będzie to jedynie przegląd dokonany na podstawie wybranych polskich tłumaczeń⁴¹. Przedstawię też własne propozycje, które są własne tylko w tym znaczeniu, że uważam je za najbardziej adekwatne, nie zaś dlatego, że proponuję je jako pierwszy. Propozycje te należy również uznać za wyjściowe, to znaczy, że może się zdarzyć, że oryginalny kontekst wymusi wprowadzenie koniecznych zmian. Nadto, warto zaznaczyć, że na wybór takich, a nie innych polskich terminów wpływ ma również specyficzna problematyka *De unione*.

Ad (2), *individuum* (inne formy: *individualis*; *individualiter*; *individualitas*; *individuat*; *individuus*). Polskie tłumaczenia:

⁴¹ Będę stosował następujące skróty:

KDP 1 — TOMASZ Z AKWINU, *Kwestie dyskutowane o prawdzie*, t. 1, tłum. A. Aduszkiewicz, L. Kuczyński, J. Ruszczyński, Kęty: Wydawnictwo Antyk, 1998.

KDP 2 — TOMASZ Z AKWINU, *Kwestie dyskutowane o prawdzie*, t. 2, tłum. A. Aduszkiewicz, L. Kuczyński, J. Ruszczyński, Kęty: Wydawnictwo Antyk, 1998.

KT — TOMASZ Z AKWINU, *Streszczenie teologii*, tłum. J. Salij, w: tenże, *Dzieła wybrane*, tłum. J. Salij, Poznań: W drodze, 1984, s. 11–131.

KH — TOMASZ Z AKWINU, *Komentarz do „Hermeneutyki” Arystotelesa*, tłum. A.P. Stefańczyk, Lublin: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, 2013.

MB 2,2 — TOMASZ Z AKWINU, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, q. 3, a. 16, tłum. Z. Bomert, t. 2, z. 2, red. M. Olszewski, M. Paluch, A. Dumala, Kęty – Warszawa: Wydawnictwo Marek Derewiecki – Instytut Tomistyczny, 2009, s. 458–487.

MB 5 — TOMASZ Z AKWINU, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, q. 9, a. 1, tłum. D. Wójcik-Zega i q. 9, a. 5, tłum. M. Bukala, t. 5, red. P. Lichacz, M. Paluch, W. Zega, Kęty – Warszawa: Wydawnictwo Marek Derewiecki – Instytut Tomistyczny, 2011, s. 27–37 i s. 106–135.

TB — TOMASZ Z AKWINU, *Traktat o Bogu*, tłum. G. Kurylewicz, Z. Nerczuk, M. Olszewski, Kraków: Znak, 1999.

SCG 1 — TOMASZ Z AKWINU, *Summa contra gentiles. Prawda wiary chrześcijańskiej*, t. 1, tłum. Z. Włodek, W. Zega, Poznań: W drodze – Klub Książki Katolickiej, 2003.

SCG 3 — TOMASZ Z AKWINU, *Summa contra gentiles. Prawda wiary chrześcijańskiej*, t. 3, tłum. Z. Włodek, W. Zega, Poznań: W drodze, 2009.

ZSW — TOMASZ Z AKWINU, *Kwestia dyskutowana o zjednoczeniu Słowa wcielonego*, tłum. L. Szyndler, w: tenże, *Opuscula*, t. 3, Warszawa: Wydawnictwo UKSW, 2014, s. 48–84.

ST 3 — TOMASZ Z AKWINU, *Suma teologiczna*, t. 3, tłum. P. Bełch, London: Veritas, 1965.

ST 24 — TOMASZ Z AKWINU, *Suma teologiczna*, t. 24, tłum. S. Piotrowicz, London: Veritas, 1962.

- *jednostka*: Kuczyński (KDP 1); Ruszczyński (KDP 2); Salij (KT); Wójcik-Zega (MB 5); Włodek, Zega (SCG I); Szyndler (ZSW); Bełch (ST 3); Piotrowicz (ST 24); Kurylewicz, Nerczuk, Olszewski (TB), także *był jednostkowy*.
- *indywiduum*: Aduszkiewicz (KDP 1).

Tłumaczenie *individuum* jako *indywiduum* ma tę wadę, że gdy oryginał łaciński występuje w formie *individualitas*, to należałoby oddać go przez *indywidualność*. To słowo jednak w języku polskim ma wyraźne psychologiczne zabarwienie znaczeniowe i wskazuje na cechę osoby, podczas gdy łacińskie *individuum* jest najbardziej ogólnym określeniem jednostkowości, odnoszącym się do wszystkich bytów. Podobnie nie brzmi zbyt dobrze (używany jednak w polskiej literaturze filozoficznej) przekład *individuatío* jako *indywiduacja*. Zgodnie więc z powszechnym w polskich tłumaczeniach użyciem, najlepiej tłumaczyć *individuum* jako *jednostka*. A zatem:

individuum — *jednostka*;
individualis — *jednostkowy*;
individualiter — *jednostkowo*;
individualitas — *jednostkowość*;
individuatío — *jednostkowienie*;
individuus — *jednostkowy*.

Ad (3), *particulare* (inna forma: *particularis*). Polskie tłumaczenia:

- *szczegółowe*: Szyndler (ZSW); Kurylewicz, Nerczuk, Olszewski (TB; w tłumaczeniu przymiotników: *universalis* — *particularis* jako *ogólny* — *szczegółowy*). W złożeniach: *był szczegółowy*, Wójcik-Zega (MB 5); Włodek, Zega (SCG 1 — w obu przypadkach w tłumaczeniu przymiotników *universalis* — *particularis* jako *ogólny* — *szczegółowy*); *rzecz szczegółowa*, Kuczyński (KDP 1; przymiotnikowo *universalis* — *particularis* jako *powszechny* — *szczegółowy*); *to, co szczegółowe*, Salij (KT); *coś szczegółowego*, Ruszczyński (KDP 2).
- *rzecz poszczególna*, Aduszkiewicz (KDP 2).
- *jednostkowe*, Stefańczyk (KH).
- *poszczególник*, Bełch (ST 3).

Nie sądzę, by była konieczność tłumaczenia *particulare* jako *jednostka* i powielenie tym samym takiego polskiego tłumaczenia terminu *individuum*; nie wydaje się też wskazane tworzenie neologizmu *poszczególник*. Również *poszczególny*

to raczej „każdy z wielu” i „pojedynczo rozpatrywany”⁴² i powinno być przeciwstawiane raczej *licznemu/mnogiemu (pluralis)* niż *powszechnemu*. Przypomnę bowiem, że kluczowe dla przekładu tego terminu jest przeciwstawienie *universale/universalis* — *particulare/particularis*. Większość tłumaczy proponuje *ogólne/ogólny* — *szczegółowe/szczegółowy*. Uważam jednak, że — ze względu na przyjęte w polskiej literaturze filozoficznej tłumaczenie *universale* jako *powszechnik* — pierwszy człon tego przeciwstawienia powinien brzmieć po polsku: *powszechnie/powszechny*. Dlatego trafniejsze wydaje się tłumaczenie: *powszechnie/powszechny* — *szczegółowe/szczegółowy*, z zastrzeżeniem jednak, że ściśle rzecz ujmując, *szczegółowe* przeciwstawia się *ogólnemu*, nie zaś *powszechnemu*. Gdy zachodzi więc wyraźne przeciwstawienie *generalis* (czasami *universalis* w znaczeniu *generalis*) — *particularis*, można tłumaczyć *ogólny* — *szczegółowy*, zaś w przypadku przeciwstawienia *communis* — *particularis* proponowałbym tłumaczenie: *wspólny* — *cząstkowy*. A zatem:

particulare — *szczegółowe*;
particularis — *szczegółowy*.

Ad (4), *singulare* (inne formy: *singularis*; *singularitas*). Polskie tłumaczenia:

- *poszczególne*, Szyndler (ZSW); Bełch (ST 3). W złożeniach: *rzecz poszczególna*, Kuczyński (KDP 1); *coś poszczególnego*, Salij (KT).
- *jednostkowe*, Stefańczyk (KH); Bomert (MB 2,2); *jednostka*, Piotrowicz (ST 24). W złożeniach: *to, co jednostkowe*, Kurylewicz, Nerczuk, Olszewski (TB); Aduszkiewicz (KDP) 1; *rzecz jednostkowa*, Ruszczyński KDP 2; *coś jednostkowego*, Włodek, Zega (SCG).
- *pojedyncze*, Stefańczyk KH; Bełch ST 3.

Jeśli dla *individuum* i *particulare* wybrało się już tłumaczenia (*jednostka* i *szczegółowe*), a nie ma powodu, by nie szukać tłumaczenia właściwego tylko dla *singulare*, to pozostaje przyjrzeć się dwóm propozycjom: *poszczególne* i *pojedyncze*. Obie są trafne, proponują jednak wybrać *pojedyncze*, ponieważ w języku polskim *pojedynczy* to między innymi⁴³:

- a. „Występujący sam jeden, oddzielnie, osobno, rozpatrywany w oderwaniu od innych”. Zgodne to jest z tym, co pisze Akwinata na temat rozróżnienia *individuum* i *singulare*, *individuum* to coś niepodzielonego w sobie, *singulare* to coś oddzielnego od innych, a więc „w oderwaniu” od nich⁴⁴.

⁴² *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 3, red. S. Dubisz, Warszawa: Wydawnictwo PWN, 2006, s. 430.

⁴³ Tamże, s. 290.

⁴⁴ Zob. *Super III Sent.*, d. 6, q. 1, a. 1, qcl. 1, corp. Zob. także *ST*, I, q. 13, a. 9, corp.

- b. „Składający się z jednego tylko elementu, przeciwstawny czemuś wielokrotnemu, np. podwójnemu, potrójnemu”. *Singularis* przeciwstawia się zaś przede wszystkim *pluralis*.

Jakkolwiek więc przekład *poszczególne* jest również adekwatny — tłumaczenie *pojedyncze* wydaje się najbardziej odpowiednie. A zatem:

singulare — *pojedyncze*;
singularis — *pojedynczy*;
singularitas — *pojedynczość*.

Ad (6), *subsistentia* (inna forma: *subsisto*). Polskie tłumaczenia:

- *subsystencja*, Szyndler (ZSW).
- *samoistność*, Bełch (ST 3); Piotrowicz (ST 24). W złożeńiach: *rzecz samoistna* (z łac. *res*), Kuczyński (KDP 1); *realność samoistna* (z łac. *res*), Salij (KT); *rzecz bytująca samoistnie* (z łac. *res*), Włodek, Zega (SCG 1); *istniejąca samoistnie* (z łac. *forma*), Aduszkiewicz (KDP 1); *byt samoistny*, Wójcik-Zega (MB 5); *to, co samoistne*, Kurylewicz, Nerczuk, Olszewski (TB).
- *rzecz istniejąca sama w sobie* (z łac. *res*), Kuczyński (KDP 1).
- *rzecz istniejąca samodzielnie*, Ruszczyński (KDP 2).

Wszystkie propozycje są trafne i podkreślają fundamentalną cechę *subsistentia*, czyli istnienie „przez się i w sobie”, nie zaś „w czymś innym”. Nie ma moim zdaniem potrzeby kalkować wyrażenia łacińskiego — *subsystencja*. Nie ma bowiem w fundamentalnym, metafizycznym rozumieniu łacińskiego *subsistentia* (istnieć „przez się i w sobie”) niczego takiego, czego nie udałoby się odwzorować w polskim terminie. Dlatego, że tłumaczenie przez różne formy słowa *samoistność* (adekwatnie wydobywa sposób istnienia „przez się i w sobie”, ponieważ polskie *istność* oznacza między innymi: „istnienie, byt, egzystencja”⁴⁵) jest w języku polskim głęboko zakorzenione, należy pozostać przy tym przekładzie, wybierając najbardziej ogólne dookreślenie: *subsistentia* — *byt samoistny*. A zatem:

subsistentia — *byt samoistny*;
subsisto — *bytować samoistnie*.

Ad (7), *suppositum* (inne formy: *suppono*). Polskie tłumaczenia:

- *podstarwa*, Szyndler (ZSW).
- *podmiot*, Kuczyński (KDP 2); Ruszczyński (KDP 2); Bukala (MB 5); Włodek, Zega (SCG 3; w części chrystologicznej).

⁴⁵ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1, s. 1245.

- *podłoże*, Włodek, Zega (SCG 1); Kurylewicz, Nerczuk, Olszewski (TB); Bełch (ST 3); Piotrowicz (ST 24).
- *nośnik*, Salij (KT).
- *osobnik*, Bełch (ST 3); Piotrowicz (ST 24).

Wydaje się, że z wymienionych powyżej polskich tłumaczeń łacińskiego *suppositum*, jedynie nazwa *podmiot* we wszechstronny sposób ujmuje dwa elementy znaczenia *suppositum*:

- (a) bycie jednostką w kategorii substancji rozpatrywaną „na sposób całości”, a więc ze wszystkimi właściwymi jej metafizycznymi doskonałościami, które ta jednostka w sobie zawiera.
- (b) bycie czymś odróżnionym od innych metafizycznych doskonałości oraz czymś, w czym odróżnione od *suppositum* doskonałości w jakimś znaczeniu tkwią.

Polskie terminy *podstawa*, *podłoże* i *nośnik* (wyłączam odnoszący się tylko do osób i zwierząt wyrażenie *osobnik*) faworyzują znaczenie (b). Oczywiście kontekst może naprowadzać właśnie na to znaczenie *suppositum*, jednak jesteśmy w tej szczęśliwej sytuacji, że polskie słowo *podmiot* łączy w sobie znaczenia (a) i (b). Mówimy bowiem, że coś jest *podmiotem* w tym znaczeniu, że jest pewną całością, mówimy również — przynajmniej w tekstach metafizycznych — o tkwieniu czy znajdowaniu się czegoś *w podmiocie*. Dlatego nie ma konieczności, by różnicować dobór polskich wersji tłumaczenia w zależności od kontekstu. Problem pojawia się jednak wtedy, gdy *suppositum* występuje razem z *subiectum*, które również zwykło się w polskich przekładach przekładać jako *podmiot*. Tak jest na przykład w *De unione* (a. 2, corp.). Aby znaleźć rozwiązanie tego problemu, trzeba najpierw przyjrzeć się polskim tłumaczeniom łacińskiego *subiectum*. A zatem:

suppositum — *podmiot*;
suppono w kontekście metafizycznym — *być podmiotem*,
 w kontekście logicznym — *podstawić na miejsce czegoś*.

Ad (8), *subiectum*. Polskie tłumaczenia:

- *podmiot*, Kuczyński (KDP 1); Aduszkiewicz (KDP 1); Ruszczyński (KDP 2); Salij (KT); Stefańczyk (KH); Kurylewicz, Nerczuk, Olszewski (TB); Włodek, Zega (SCG 1); Szyndler (ZSW);
- *podstawa*, Piotrowicz (ST 24).

Tłumaczenie *subiectum* jako *podmiot* okazuje się zatem powszechne w polskich przekładach. Oczywiście jest, że tak należy oddawać łaciński termin *subiectum*,

gdy pojawia się on w kontekście logicznym (a. 3, ad 5). Jednak nie jest to bezdyskusyjne w innych przypadkach, szczególnie jeśli w ten sposób konsekwentnie — co jest jak najbardziej wskazane — tłumaczy się inne łacińskie pojęcie — *suppositum*. Przypomnijmy, że jakkolwiek *suppositum* i *subiectum* w wielu przypadkach są w pismach Akwinaty synonimami, to jednak w *De unione*, ale również w innych pismach, *subiectum* oznacza najczęściej substancję jako podstawę istnienia przypadłości. Sądzę więc, że najlepiej zachować termin *podmiot* dla *suppositum*, a *subiectum* — szczególnie gdy pojawia się w kontekście przeciwstawienia: substancja — przypadłości — tłumaczyć właśnie jako *podstawa*. A zatem:

subiectum — *podstawa*.

Ad (10), *res naturae*. Polskie tłumaczenie:

– *rzecz natury*, Szyndler (ZSW); Bełch (ST 3).

Zgodnie z Tomaszowym rozumieniem tego terminu, zamiast dosłownego tłumaczenia *rzecz natury* lepiej jest — być może nazbyt interpretująco — dookreślić znaczenie i przełożyć: *rzecz posiadająca naturę*. A zatem:

res naturae — *rzecz posiadająca naturę*.

Na zakończenie zobaczmy na przykładzie reprezentatywnego tekstu z *De unione* (a. 2, corp.), jak te wszystkie polskie terminy będące tłumaczeniami terminów łacińskich (z wyjątkiem *res naturae*) sprawdzają się w przekładzie:

Sic igitur, quia humana natura in Christo non per se separatim subsistit sed existit in alio, id est in hypostasi Verbi Dei (non quidem sicut accidens in subiecto, neque proprie sicut pars in toto, sed per ineffabilem assumptionem), ideo humana natura in Christo potest quidem dici individuum aliquod vel particulare vel singulare, non tamen potest dici vel hypostasis vel suppositum sicut nec persona. Unde relinquitur, quod in Christo non est nisi una hypostasis vel suppositum, scilicet divini Verbi.

Tak zatem, ponieważ natura ludzka w Chrystusie nie istnieje samoistnie przez się w sposób oddzielony, lecz istnieje w czymś innym, to znaczy w hipostazie Słowa Bożego — nie jak przypadłość w podstawie, ani w sensie ścisłym jako część w całości, lecz przez niewymowne przyjęcie — to dlatego można powiedzieć, że natura ludzka w Chrystusie jest czymś jednostkowym, szczegółowym lub pojedynczym. Nie można jednakże powiedzieć, że jest hipostazą lub podmiotem, podobnie jak nie jest osobą. Stąd pozostaje, że w Chrystusie jest tylko i wyłącznie jedna hipostaza lub podmiot, a mianowicie Słowa Bożego.

BIBLIOGRAFIA

- R.J. DEFERRARI, I. BARRY, I. MCGUINNESS, *A Lexicon of St. Thomas Aquinas*, Baltimore: CUA Press, 1948.
- P. LICHACZ, „Wprowadzenie do artykułu 2. *Co to jest osoba*”, w: TOMASZ z AKWINU, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, t. 5, red. P. Lichacz, M. Paluch, W. Zega, Kęty — Warszawa: Wydawnictwo Marek Derewiecki — Instytut Tomistyczny, 2011, s. 38–41.
- TOMASZ z AKWINU, *Komentarz do „Hermeneutyki” Arystotelesa*, tłum. A.P. Stefańczyk, Lublin: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, 2013.
- TOMASZ z AKWINU, *Kwestia dyskutowana o zjednoczeniu Słowa wcielonego*, tłum. L. Szyndler, w: tenże, *Opuscula*, t. 3, Warszawa: Wydawnictwo UKSW, 2014, s. 48–84.
- TOMASZ z AKWINU, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, t. 1, red. M. Olszewski, M. Paluch, Kęty — Warszawa: Wydawnictwo Marek Derewiecki — Instytut Tomistyczny, 2008.
- TOMASZ z AKWINU, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, t. 2, z. 2, red. M. Olszewski, M. Paluch, A. Dumala, Kęty — Warszawa: Wydawnictwo Marek Derewiecki — Instytut Tomistyczny, 2009.
- TOMASZ z AKWINU, *Kwestie dyskutowane o mocy Boga*, t. 5, red. P. Lichacz, M. Paluch, W. Zega, Kęty — Warszawa: Wydawnictwo Marek Derewiecki — Instytut Tomistyczny, 2011.
- TOMASZ z AKWINU, *Kwestie dyskutowane o prawdzie*, t. 1, tłum. A. Aduszkiewicz, L. Kuczyński, J. Ruszczyński, Kęty: Wydawnictwo Antyk, 1998.
- TOMASZ z AKWINU, *Kwestie dyskutowane o prawdzie*, t. 2, tłum. A. Aduszkiewicz, L. Kuczyński, J. Ruszczyński, Kęty: Wydawnictwo Antyk, 1998.
- TOMASZ z AKWINU, *Streszczenie teologii*, tłum. J. Salij, w: tenże, *Dzieła wybrane*, tłum. J. Salij, Poznań: W drodze, 1984, s. 11–131.
- TOMASZ z AKWINU, *Summa contra gentiles. Prawda wiary chrześcijańskiej*, t. 1, tłum. Z. Włodek, W. Zega, Poznań: W drodze — Klub Książki Katolickiej, 2003.
- TOMASZ z AKWINU, *Summa contra gentiles. Prawda wiary chrześcijańskiej*, t. 3, tłum. Z. Włodek, W. Zega, Poznań: W drodze 2009.
- TOMASZ z AKWINU, *Suma teologiczna*, t. 3, tłum. P. Bełch, London: Veritas, 1965.
- TOMASZ z AKWINU, *Suma teologiczna*, t. 24, tłum. S. Piotrowicz, London: Veritas, 1962.
- TOMASZ z AKWINU, *Traktat o Bogu*, tłum. G. Kurylewicz, Z. Nerczuk, M. Olszewski, Kraków: Znak, 1999.
- Uniwersalny słownik języka polskiego PWN*, red. S. Dubisz, Warszawa: Wydawnictwo PWN, 2006.

NOTIONS RELATING TO INDIVIDUALITY IN
QUAESTIO DISPUTATA DE UNIONE VERBI INCARNATI
BY ST. THOMAS AQUINAS.
SOME TRANSLATORY REMARKS

S U M M A R Y

The paper concerns the meaning of the notions relating to individuality in *Quaestio disputata De unione Verbi incarnati* by St. Thomas Aquinas and their Polish equivalents. The aim of this paper was not to comprehensively discuss the issue of individuality, but to present various ways of translating such notions as *individuum*, *particulare*, *singulare*, *suppositum*, *subiectum*, *subsistentia* into Polish.

KEYWORDS: Aquinas; individuality; translation; *unus*; *individuum*; *particulare*; *singulare*; *substantia*; *subsistentia*; *suppositum*; *subiectum*; *hypostasis*; *res naturae*; *persona*

SŁOWA KLUCZE: Akwinata; jednostkowość; przekład; *unus*; *individuum*; *particulare*; *singulare*; *substantia*; *subsistentia*; *suppositum*; *subiectum*; *hypostasis*; *res naturae*; *persona*